

BOUWHISTORISCHE VERKENNING

Adres: Noorderhaven 14, Groningen
Status: BBP
Periode: 18 november 2004
Onderzocht door: I. van der Gaag, J.A. van der Hoeve, T. Tel en H. Wierds.
Auteur: J.A. van der Hoeve
Datum: 2 juli 2005

Inleiding

Deze bouwhistorische verkenning is uitgevoerd in het kader van het project Bouwhistorische inventarisatie en verkenning van de binnenstad van Groningen. Dit is het eerste project in het kader van de cultuurhistorische inventarisatie van het hele grondgebied van de gemeente Groningen die tot doel heeft de cultuurhistorische kwaliteiten in beeld te brengen.

De bouwhistorische verkenning bevat een korte schets van de bouwgeschiedenis van het pand, een beschrijving van het interieur en het exterieur en een waardestelling. Het onderzoek richt zich in hoofdzaak op het gebouw zelf, waarbij in beperkte mate gebruik is gemaakt van schriftelijke bronnen en oud kaartmateriaal. De bouwgeschiedenis wordt daarom in hoofdlijnen weergegeven. Ook is het mogelijk dat achter de huidige voorzetwanden en verlaagde plafonds oudere constructies en interieurafwerkingen verborgen zitten.

Voor het onderzoek naar de bouwgeschiedenis is gebruik gemaakt van het bouwdoos van de dienst Ruimtelijke Ordening en Economische Zaken van de Gemeente Groningen.

SITUERING/ STRUCTUUR

Het pand Noorderhaven 14 maakt deel uit van een aaneengesloten rij panden aan de Noorderhaven, gelegen in het bouwblok tussen de Noorderhaven ZZ (noordzijde), Vierde Drift (westzijde), Hoekstraat (zuidzijde) en Oude Kijk in 't Jatstraat (oostzijde).

Het pand Noorderhaven 14 bestaat uit een onderkelderd, tweelaags dwarshuis en een tweelaags aanbouw, gezamenlijk voorzien van een asymmetrisch zadeldak. De nok van dit dak ligt evenwijdig aan de straat. Op het achterschild van het dak staat een bijna gevelbrede dakkapel met een plat dak. Tegen de achtergevel staat een eenlaags uitstek met een plat dak (toilet). Recent is het plaatsje achter het huis voorzien van een eenlaags aanbouw met een plat dak (badkamer).

BOUWGESCHIEDENIS

Noorderhaven 14 is in de eerste helft van de 17de eeuw gebouwd op het terrein van de gesloopte middeleeuwse stadsversterking, vermoedelijk als een tweelaags dwarshuis met een zadeldak (evenwijdig aan de straat). Tegen de achtergevel moet vanouds een (ondiepe) aanbouw hebben gestaan, waarin het trappenhuis met de 17de-eeuwse spiltrap was opgenomen. Vermoedelijk besloeg deze aanbouw de volle breedte van de achtergevel, zoals opgemaakt kan worden uit de maat van de achterste kelder. Het trappenhuis vormde een verbinding tussen de begane grond en eerste verdieping van het dwarshuis. Op de vogelvluchtplattegrond van de stad door Haubois (1643) staat een vrijwel aaneengesloten bebouwing aan de Noorderhaven aangegeven. Door het perspectief valt niet met zekerheid aan te geven welk pand Noorderhaven 14 moet voorstellen. Wellicht is het een van de panden met een afgang aan de achterzijde, een aanbouw onder een lessenaardak.

De ondiepe 17de-eeuwse aanbouw aan de achterzijde moet in de 18de eeuw zijn vergroot. Deze datering is onder meer gebaseerd op het deurkozijn met zijn sierlijke eenpaneelsdeur tussen de gang en achterkamer op de begane grond. In die periode is kennelijk het gehele huis gemoderniseerd, waarbij ook een nieuwe voorgevel tot stand kwam. Op de kadastrale minuut van circa 1830 heeft het huis

reeds zijn huidige omvang. Het is echter niet bekend of de aanbouw aan de achterzijde toen uit één of twee bouwlagen bestond.

In de 19de eeuw hebben (tenminste) twee grote verbouwingen plaatsgevonden, die het karakter van het huis nog in belangrijke mate bepalen.¹ Wellicht is de achterbouw ook pas in de 19de eeuw verhoogd tot twee bouwlagen. Om dat met zekerheid vast te stellen is diepgaander bouwhistorisch onderzoek noodzakelijk. Wel is duidelijk dat de indeling, interieur-afwerking en de gevels in de 19de eeuw zijn gemoderniseerd. Naderhand hebben nog diverse kleinschalige verbouwingen plaatsgevonden, die echter voornamelijk de indeling en interieur-afwerking betroffen. In het dossier van RO/EZ worden slechts een herstel van de stoep voor het huis en de plaatsing van een hek (1908), het voegen van de voorgevel (1920) en de aanleg van een huisriolering (1928) genoemd. In de 20ste eeuw is het huis onder een asymmetrisch zadeldak gebracht. De plaatsing van de spanten van het achterschild van het dak is afgestemd op de brede dakkapel. De voorgevel kreeg een grote dakkapel (jaren twintig of dertig van de 20ste eeuw). De meest recente verbouwing was de toevoeging van een eenlaags aanbouw op het plaatsje achter het huis, ten behoeve van een badkamer. Hiermee is de begane grond van de achtergevel geblindeerd.

BESCHRIJVING

gevels

De voorgevel is een tweelaags lijstgevel, geheel uitgevoerd in schoon metselwerk. De gevel is verdeeld in drie venster-assen, waarbij de smalle maat van de vensters opvalt. De aard van het metselwerk², het consequente toepassen van drieklezoren in de hoekverbanden (drieklezoren en koppen, respectievelijk strekken, drieklezoren en koppen) en de smalle vensters doen een datering in de eerste helft van de 18de eeuw vermoeden. Zowel boven de begane grond als de verdieping zijn ankers zichtbaar. De plint van de gevel is voorzien van pleisterwerk, dat door middel van schijnvoegen is verdeeld in blokken (19de eeuw?). In deze plint bevindt zich een kelderlicht (midden-as) en een keldertoegang (rechter-as). Een trap in de stoep leidt naar de keldertoegang.

Op de begane grond bevinden zich een entree en twee vensters. De entree bestaat uit een deurkozijn met een bovenlicht, waarin de eenpaneelsdeur met glaspaneel en een raam met glas-in-lood. Twee hardstenen treden overbruggen het hoogteverschil tussen de stoep en het niveau van de begane grond. De beide vensters bevatten H-schuifvensters, waarvan de bovenlichten zijn ingevuld met glas-in-lood (circa 1920/1930). Uit de bouwsporen in de ramen valt een zesruitsverdeling te concluderen (19de eeuw).

De eerste verdieping heeft drie vensters, voorzien van stolpramen (20ste eeuw) en tweeruitsbovenlichten (19de eeuw). Deze bovenlichten zijn een restant van de 19de-eeuwse zesruitschuiframes. De bekronende lijst bestaat uit een architraaflijst, een fries met twee (donker geschilderde) hoekconsoles en een kroonlijst. Het dakschild wordt gedomineerd door een hoge dakkapel, voorzien van een lijst met een driehoekige verhoging en twee eenvoudige vleugels. Het venster heeft een kruisvormige indeling, voorzien van draairamen en bovenlichten (circa 1920/1930?).

Voor het huis ligt een privé-stoep, bestaande uit een loper in rood Bremer zandsteen voor de entree en een klinkerbestrating voor de rest van het huis. Deze klinkerbestrating wordt onderbroken door een trap naar de kelder. De stoep wordt omkaderd door een spijlenhekje in 19de-eeuwse stijl.

De achtergevel is een tweelaags langsgevel, voorzien van een gepleisterde en wit geschilderde afwerking (19de eeuw). Tegen oostzijde van de begane grond bevindt zich een eenlaags uitstek met een plat dak, waarvan de muren zijn opgetrokken in halfsteens metselwerk van machinale baksteen (derde kwart van de 20ste eeuw?). Verder bevinden zich op de begane grond van de achtergevel twee

---

¹ In de interieur-afwerking zijn twee bouwfases te onderscheiden, namelijk uit het midden van de 19de eeuw uit de tweede helft van de 19de eeuw. Door middel van deze verkenning valt wel een datering te geven van de afzonderlijke onderdelen in het interieur, maar geen overzicht te geven van de omvang van de werkzaamheden per fase.

² De tienlagenmaat bedraagt 48 cm.

smalle, hoge vensters, waarin schuiframen met een ongedeeld onderraam en een tweeruits bovenlicht. Uit de aftekeningen viel te constateren dat deze ramen oorspronkelijk een achtruitsverdeling bezaten (midden 19de eeuw). Momenteel zijn deze beide vensters geblindeerd, aangezien onlangs op het plaatsje een eenlaags aanbouw met plat dak is gerealiseerd (2004). Deze aanbouw bevat een badkamer. Op de eerste verdieping van de achtergevel bevinden zich zijn twee vensters met zesruitsschuiframen en een klein toiletraampje (19de eeuw).

Op het dak liggen gesmoorde Oudhollandse pannen (voorschild).

plattegronden per bouwlaag

De kelder bestaat uit twee delen, namelijk een kelder onder het dwarshuis en een smalle kelder onder de aanbouw. De kelder onder het dwarshuis heeft een enkelvoudige balklaag, waarvan de balken zijn opgelegd in de beide zijgevels. Opmerkelijk zijn de lichte maatvoering van de balken en de vele (recente) herstellingen. Deze balklaag wordt daarom ondersteund door een eikenhouten onderslagbalk, die is opgelegd in de achtergevel en op een houten kolom vlak achter de voorgevel. Een oplegging in de voorgevel was niet mogelijk, vanwege het aldaar aanwezige kelderlicht. De voorgevel bevat behalve dit kelderlicht ook een toegang (19de eeuw?), voorzien van een kozijn (19de eeuw) met een plaatdeur (late 20ste eeuw). Opmerkelijk is de forse maat van de oostgevel, die ter plaatse van de oplegging van de balklaag aanzienlijk verjongt. In de achtergevel van deze kelder bevindt zich een doorgang naar de achterkelder, voorzien van een gemetselde bakstenen trap van drie treden. De achterste kelder is smaller dan de voorste kelder, omdat deze toegankelijk is via een keldertrap onder de spiltrap (de trap tussen de begane grond en de eerste verdieping). De kelder stemt in maat overeen met het trappenhuis. Wellicht markeert deze kelder daarmee ook de omvang van de oorspronkelijke, 17de-eeuwse aanbouw tegen het huis. In de achtergevel bevinden zich twee diepe gemetselde, overwelfde nissen, die vermoedelijk gediend hebben als een soort koele opslagruimten. De kelder heeft een houten zoldering.

De begane grond heeft al tenminste sinds de 18de eeuw een tweebeukige indeling, bestaande uit een gang (linkerzijde) en een grote voorkamer, een alkoofruimte met trappenhuis en een achterkamer (rechterzijde). De voorkamer bevindt zich in de 17de-eeuwse bouwmassa van het dwarshuis, de alkoof en achterkamer in de aanbouw aan de achterzijde. Het trappenhuis in de aanbouw behoort tot de oorspronkelijke opzet, maar was vermoedelijk in een oudere aanbouw opgenomen.

De gang is een langwerpige ruimte over de volle lengte van het huis (linkerzijde). Het voorste deel van de gang is iets verbreed tot een entreehal. Het voorste stucplafond in de gang is versierd met een randlijst en een middenornament (late 19de eeuw). Ter plaatse van het trappenhuis bevindt zich een lager spitsbooggewelf, dat een deel van de spiltrap aan het zicht onttrekt. Het achterste stucplafond in de gang is vlak (19de of 20ste eeuw). De linker zijwand in het voorste deel van de gang is bekleed met witte geglazuurde facettegels, vermoedelijk uit het eerste kwart van de 20ste eeuw. Voor het overige is slechts een buiklijst aanwezig. Wellicht is de lambrisering daaronder gemarmerd. Voor- en achterkamer zijn toegankelijk via 18de-eeuwse eenpaneeldeuren, afgehangen in deurkozijnen met 19de-eeuwse architraaflijsten. De panelen van deze deuren zijn aan onder- en bovenzijde versierd met holle en bolle beëindigingen. De doorgang naar de trap heeft de vorm van een rondboog, voorzien van een geprofileerde architraaflijst met een sluitblok (midden 19de eeuw).

De voorkamer heeft een midden-19de-eeuws stucplafond met een sierlijk middenornament in eclectische stijl. De schouw tegen de rechterzijgevel is ontmanteld. Het deurkozijn (aan de zijde van de gang) heeft een 18de-eeuwse architraaflijst, de paneeldeur is eveneens 18de-eeuws. De voorkamer staat in open verbinding met de alkoofruimte, waarvoor een brede doorbraak in de gevel tussen het dwarshuis (voorste deel van het huis) en de aanbouw aan de achterzijde is gemaakt. Op die plaats is een zware onderslagbalk zichtbaar, die niet alleen de drager is van het opgaande werk van de gevel maar ook van de balklaag van het dwarshuis. Door sloop van de andere wanden staat de alkoof ook in open verbinding met de achterkamer. Naast de alkoof bevindt zich het trappenhuis, dat toegankelijk is vanuit de gang. Het trappenhuis bevat een 17de-eeuwse spiltrap met dragende stootborden. De treden sluiten door middel van 'oortjes' aan op de spil. Opvallend verder is het 17de-eeuwse (?) luikje in het trappenhuis, dat toegang gaf tot een opslagruimte boven de alkoof.

De achterkamer is een tamelijk ondiepe kamer, voorzien van een stucplafond uit de tweede helft van de 19de eeuw. Het ovale middenornament is versierd met bladwerk, een krans en bloemmotieven. De schouw tegen de rechter zijwand heeft een houten schoorsteenmantel met sierlijke consoles onder de mantelplaat, een boezem met gestucte pilasters en een geprofileerde kroonlijst. De beschildering is van recente datum. Het deurkozijn naar de gang heeft 18de-eeuwse architraaflijsten, terwijl ook de deur zelf uit de 18de eeuw stamt. De vloerafwerking van (oude) gele en groene geglazuurde plavuizen is waarschijnlijk van recente datum. Het patroon bestaat uit gele velden en groene banden.

Ook op de eerste verdieping is de samenstelling van het pand uit een dwarshuis (voorste deel van het huis) en aanbouw goed te herkennen, onder meer door de vrijwel blinde tussenmuur. In deze tussenmuur bevindt zich momenteel slechts één doorgang. Het dwarshuis bevat een voorkamer, waarachter een (blinde) alkoofruimte en een gangetje. Dit gangetje is de verbinding naar het trappenhuis. Op dit niveau is de aanbouw aan de achterzijde duidelijk van secondaire oorsprong, want de doorgang vanuit de spiltrap naar de achterkamer heeft een evident geïmproviseerd karakter. De voorkamer (in het 17de-eeuwse dwarshuis) heeft een ziende balklaag van grenenhouten balken, opgelegd in voor- en achtergevel.³ Tegen de rechterzijgevel staat een schouw, voorzien van een laat-19de-eeuwse houten schoorsteenmantel met twee sierlijk gesneden consoles onder de mantelplaat. De stijlen van deze mantel zijn aan de voet versierd met een (naar boven toe smaller wordende) 'muntenkettingen'. Deze decoraties zijn van oudere datum (late 18de eeuw/ vroege 19de eeuw?). Mogelijk zijn deze stijlen restanten van de betimmering van een kachelnis. De gang is bereikbaar via een eenpaneelsdeur, geplaatst in een kozijn met midden-19de-eeuwse architraaflijsten. De naastgelegen alkoofruimte is ingericht als een keuken. De interieur-afwerking met onder meer zachtboardplaten op het plafond stamt uit het midden van de 20ste eeuw.

De achterkamer in de aanbouw heeft een enkelvoudige balklaag met twee balken en vermoedelijk twee strijk balken. Opvallend zijn de grote afstanden tussen de balken. Ter plaatse van de schouw tegen de rechterzijgevel bevindt zich een tussenbalk, die als een raveling functioneert. Deze schouw heeft een laat-19de-eeuwse houten schoorsteenmantel, voorzien van twee sierlijke consoles onder de mantelplaat. Links naast de schouw bevindt zich een brede vaste kast met twee deuren. De velden tussen de balken in het plafond zijn afgewerkt met kraaldelen (late 19de eeuw/ vroege 20ste eeuw). Het toilet links achter in deze kamer is gesloopt, zodat alleen nog de aftekening van de wanden en het plafond herkenbaar zijn. De ruimte naast de spiltrap bestaat uit twee bedsteden of vaste kasten.

Het huis wordt overkapt door een asymmetrisch zadeldak. De ruimte is verdeeld in een voor- en achterzolder, onderling verbonden door middel van twee kleine steektrapjes. De achterzolder in de aanbouw aan de achterzijde heeft twee eenvoudige spanten (jaren twintig of dertig van de 20ste eeuw), waartussen een brede dakkapel (20ste eeuw). De beide zijwanden gaan schuil achter kastenwanden. In de oostelijke kastenwand is de muur van de zijgevel zichtbaar, opgetrokken uit geeltjes in halfsteensverband en versterkt door middel van muurdammen. In de westelijke kastenwand is het forse rookkanaal van de schouwen op de begane grond en eerste verdieping te zien.

Opmerkelijk is de aansluiting tussen voorhuis en aanbouw, waar twee afzonderlijke muren zichtbaar zijn. De voorste van deze twee muren is de achtergevel van het 17de-eeuwse dwarshuis, voorzien van een muurplaat. Tegen de achterzijde van deze muur sluit een grenenhouten strijk balk aan, kennelijk aangebracht ter (extra) ondersteuning van de enkelvoudige balklaag boven de eerste verdieping. Ongeveer 1,1 meter daarachter bevindt zich een tweede muur (maat genomen vanaf de achterzijde van de voorste muur tot de achterzijde van de achterste muur). Deze muur lijkt te dicht bij de achtergevel te staan om de achtergevel van de oorspronkelijke aanbouw te zijn. De ruimte tussen beide muren is afgedekt met een vloertje van brede grenen delen (breedte: ca 45 cm, dikte 3 cm).

De voorste zolder is geheel afgetimmerd met zachtboard en gipsplaten, zodat hier niets over de constructie en datering van de constructie valt te zeggen. De dakkapel op het voorschild wordt gedateerd in de jaren twintig van de 20ste eeuw.

---

³ De laatstgenoemde gevel is de tussengevel tussen dwarshuis en aanbouw aan de achterzijde.

WAARDESTELLING

Het pand Noorderhaven 14 heeft hoge monumentwaarden als onderdeel van de (vrijwel) aaneengesloten 17de-eeuwse bebouwing op het noordelijke tracé van de middeleeuwse stadswal. Vermoedelijk is er sprake van een planmatige stedenbouwkundige aanleg, waarbij strenge voorwaarden zijn gesteld aan functie en architectuur van de huizen. Dit valt te herkennen in de verkaveling, bouwhoogte en architectuur.

Het pand heeft daarnaast hoge monumentwaarden, aangezien de 17de-eeuwse casco van het dwarshuis met aangebouwd trappenhuis goed bewaard is gebleven (kelder, muurwerk, balklagen en spiltrap). De voorgevel is een gave 18de-eeuwse lijstgevel, gemoderniseerd in de tweede helft van de 19de eeuw. Deze gevel heeft architectuur- en bouwhistorische waarde. De achterbouw is van bouwhistorisch belang, vanwege de gefaseerde ontwikkeling tussen de 17de en 20ste eeuw. De indeling en interieurafwerking van zowel dwarshuis als aanbouw hebben hoge monumentwaarden, aangezien er veel elementen uit de 18de en 19de eeuw bewaard zijn gebleven.

AANBEVELINGEN

Nader onderzoek van het muurwerk, balklagen en de fasering van de achterbouw, zodra dit bij verbouwingen mogelijk is. Hierbij moet speciale aandacht worden besteed aan de aansluiting van de aanbouw op het dwarshuis. Verder is een nadere analyse van de kapconstructie wenselijk, aangezien deze nu geheel afgedekt is door verlaagde plafonds en voorzetwanden.

Uittreksel uit het bouwdoossier van de dienst RO/EZ van de gemeente Groningen

Adres : **Noorderhaven 14**
Bouwdoosiernummer : B 6008
D.I.V. bezoek : 3 juni 2004

1908

In een bouwrapport adviseert opzichter P. Ploegh aan de wed. D. Boekholt te vergunnen om de stoep tegen de voorgevel van het pand te herstellen en op die stoep tot wederopzegging een hek te plaatsen.

1920

In een kantbeschikking adviseert opzichter P. Ploegh van gemeentewerken aan J.H.T. Welbergen te vergunnen om de voorgevel van het pand te voegen.

1928

Het tonnenstelsel wordt opgeheven. De bestaande privaten worden voorzien van een inrichting tot waterspoeling en het afvoeren van de faecaliën naar het riool van de gemeente.

H. Wierts